

הקדמה

הגמרא בתענית (ח' ע"א) אומרת: "אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים", מכאן אנו למדים שהצלחת ההתקשרות בין רב לתלמיד הכרחית עבור ההתקדמות הרוחנית של התלמיד והעברת המסורת מסיני עד סוף כל הדורות. במסכת מכות (י' ע"א) באה לידי ביטוי עוצמת המחויבות של הרב כלפי תלמידו, עד כדי כך שהרב מחויב לגלות יחד עם תלמיד שאינו הגון לעיר מקלט, לכאורה חיוב משונה מאוד, וכי מה אשם הרב שתלמידו חטא? מסביר הריטב"א שלמרות שבערי מקלט יש ישיבות, לא מכל אחד אדם זוכה ללמוד, מכאן שהחיבור הבין-אישי בלימוד התורה הכרחי ומחייב.

הקשר המחייב מתבסס על המצוה של הרב להעמיד תלמידים. בספר המצוות (מצוה י"א מהדורת הרב קאפח) כותב הרמב"ם: "נצטוינו ללמד חכמת התורה וללמדה - זהו הנקרא תלמוד תורה, והוא אמרו ושנתם לבניך ולשון ספרי ושנתם לבניך אלה תלמידך".

לאור הבנת המחויבות הקיצונית, מדוע ירצה תלמיד חכם להתייגע אם בסופו של דבר יהפוך להיות רב ויצטרך לקנות לו תלמידים? לכאורה מוטב לו שיעמיק הבנתו בעזרת רבותיו ויפליג בהשגות רוחניות לעצמו?

מסביר ר' יעקב אבוחצירה בהקדמה לספרו 'פתוחי חותם' שרצון ה' הוא שאדם לא ישלים מעלתו לבד:

למה חיבה יתירה ניתנה לאברהם אע"ה משאר אבות העולם שקרא אותו המקום אוהבו? בירור העניין נודע בבראשית בפרק י"ח פסוק י"ט "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' (ידעתיו פירש רש"י לשון חיבה), נפלאה אהבת ה' לאברהם משום שלימד דעת וקירב את אומות העולם לעבודת ה' והיא שעמדה לו יותר מכל מעשה הטוב וזכות הנפש שלו עצמו כי באמת גם לפניו היו יחידי סגולה אשר ידעו את ה' ושגו באהבתו. לעומתו, חנוך מעוצם תשוקתו ודביקותו בה', חדל להיות אדם ונתעלה להיות כאחד מצבא מרום לשרת את ה' ולא מצאנו שאברהם אע"ה שזכך עפרוריותו כל כך, אך לא מצד פחיתות וחסרון נפש לא הגיע אל המעלה הזו, ממש לא, אילו היה עושה כמעשה חנוך והיה מתבודד ודאי גם הוא היה מתעלה להיות אחד מלאכי האל ולא בכדי לא עשה כן כי הבין שאין רצון ה' שישלים האדם מעלת נפשו לבד ואת אנשי דורו ישאיר אחריו חוטאים ומכעיסי ה' כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול,

אברהם הפנים לאושרה את המסקנה מדורותיו הקודמים: טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו, למען ריבוי כבוד ה', למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו. **מה יתן ומה יוסיף האדם אם יוסיף עוד מלאך אחד על אלפי רבבות מלאכי מעלה, הלא ה' בורא וממציא כהנה וכהנה מלאכים חדשים לבקרים?** ואם אנשים יעסקו במעלת עצמם יהיו יחידי סגולה קדושים והעולם מקולקל.

הרי לנו שהרב הוא הנתרם וזוכה להגיע לכינוי 'אוהבו של הקב"ה' מכך שלא חשב על עצמו אלא חיפש כיצד לקרב את האנשים מסביב. במאמר זה נלמד אודות דברים נוספים שהרב מתגדל בהם כתוצאה מהקשר עם התלמידים.

מתלמידי יותר מכולם¹

במסכת תענית (ז' ע"א) אנו מוצאים אמירה מיוחדת ומפתיעה של רבי חנינא:

אמר רב נחמן בר יצחק: למה נמשלו דברי תורה כעץ, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה? לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול - אף תלמידי חכמים, קטנים מחדדים את הגדולים. **והיינו דאמר רבי חנינא: הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם.**²

¹ סיפור מעניין מובא בחשוקי חמד (תענית ז' ע"א). בתחילה הרב זילברשטיין מקדים שאלה: הרבה דרשנים פותחים את הדרשה ואומרים "מורי ורבתי" האם אין זה שקר? האם קהל השומעים הם רבותיו של הדרשן? הרי הם תלמידיו!! והוא עונה: "והנה בספר 'סדר שנה אחרונה' (תיאור שנתו האחרונה של בעל המנחת אליעזר, אות קו) הביא את דרשתו של המנחת אלעזר בשעה שפתח את ישיבתו 'דרכי תשובה', וז"ל: מורי ורבתי אחי אהובי כליבי - הנה מה שהנני אומר התואר מורי ורבתי, הנני אומר זאת לכם בעצמכם, והוא פשוט על פי דברי חז"ל תענית דף ז' ע"א 'ומתלמידי יותר מכולם', מפשטות הכוונה כנראה בזה שהיה לומד מתלמידיו הרבה יותר ממה שלמד אצל רבותיו. ולכאורה צריך הדבר הסבר גדול: מתלמידיו כמו מרבתי, הלא די והותר גם זה שמחייב בודאי לקרות תלמידיו בתואר מורי ורבתי, ולפי זה הכוונה במה שדייק לומר ומתלמידי יותר מכולם. אולם יש להבין על פי דברי חז"ל במסכת עבודה זרה, אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, ונמצא שאין ביכולתו של התלמיד להשיג דעת רבו על בוריו אפילו כשלמד ממנו הרבה לאין שיעור, עם כל זה לא ישיגהו להבינו לתכליתו... על כל פנים לעניינינו יובן גם כן הענין הנ"ל היטב, כי בודאי אי אפשר לקרות לרבתינו הק' בתואר מורי ורבתי כי לא היה לנו יכולת להשיג גודל עבודתם עמוק עמוק מי ימצאנו אפילו אפס מיניה קצהו, כי לזה צריכין להיות מקודם בר דעת גדול ואחר כך ערך ארבעים שנה עד שיעמוד על דעת רבו וכנ"ל, ונמצא היכולת בזה רק לאיש זקן כבן שבעים בערך, אבל אתכם ידידי היקרים אחי צמודי לבבי אוכל לקרותכם בתואר מורי ורבתי, כי אתכם בודאי הנני יכול להשיג וכמו אחים אהובים שמשגיגין זה את זה, וזהו בודאי שהנני לכם אח נאמן בכל לבבי ונפשי. כלומר דווקא התלמיד ראוי להיקרא בפי הרב "מורי ורבי" משום שאת הבנת התלמיד יש ביכולתו של הרב לתפוס להבדיל מיכולת התפיסה המצומצמת של התלמיד את הרב מכאן שהרב מסוגל ולומד מהתלמיד הרבה יותר מהתלמיד לומד מהרב.

² מסייג העיון יעקב (אות יד): "והיינו דאמר ר' חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולם מכל מקום צריכין כולם להיות כסדר מתחלה ילמד מרבתי כל צרכו ואחר כך ילמד עם חביריו ואחר כך ילמד עם תלמידיו מה שאין כן בעוונותינו הרבים בדורות הללו שהרבה לומדין שלא לשמה ותלמידים שלא שמשו כל צרכם נוטלין לעצמם עטרה ללמוד עם תלמידים ומשבים את

אומר רבי חנינא שמניסיון חייו הבין שהדבר שהכי קידם ולימד אותו הוא דווקא תלמידיו. אמירה זו של ר' חנינא מעוררת תמיהה: הכיצד תלמיד, אשר מטרתו היא לקבל תורה, בסופו של דבר מלמד תורה והוא יותר משמעוטי בשביל רבו מאשר הגדולים בתורה מרבו?! מהדברים הללו ניתן להבין כי לתלמידי הרב יש תפקיד מהותי ושבילין עבודת ה' והלימוד של הרב לוקים בחסר.

מסביר רש"י (ד"ה 'קטנים מחדדין'): "ששואלין כל שעה". המובן הפשוט מדברי רש"י הוא שהאופן שבו הרב מתחדד הוא שהתלמידים מרבים בשאלות כל הזמן באופן כזה שגורם לרב לחשוב ולהעמיק הבנתו.

התלמיד שומר על הרב מחטאים וגאוה

מדברי הר"א (הובא בקובץ שיטות קמאי מסכת תענית ז' ע"א) נוכל להעמיק את ההבנה לגבי תרומתו של התלמיד בשאלותיו להבנת הרב. לדבריו, התלמיד שומר על רבו מפני גאוה וממילא מפני טעויות הנובעות מעצם הגאוה:

למה נמשלו דברי תורה כאש דכתיב הלא כה דברי כאש לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי. והיינו דאמרין מה דכתיב חרב על הבדים ונאלו חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבין ועוסקין בתורה בד בבד. ולא עוד אלא שמטפשי דכתיב ונאלו וכתוב אשר נואלנו ואשר חטאנו. ולא עוד אלא שחוטאין דכתיב ואשר חטאנו. פירוש שלפעמים זחה דעתו עליו במה שסובר בעצמו שהבין בהלכה ואפשר שטעה בעצמו והרי הוא לחכם בעיניו וכתוב תקוה לכסיל ממנו, וחוטא שמורה הוראה שלא כהוגן לפעמים על [ידי] זה. ואפשר אם היה מרבה בתלמידים שיקשו לסברתו ויחזרו בו.

הר"א מסביר ששאלות התלמיד שומרות על הרב מפני זחיחות דעתו שלו. הוא מסביר שתלמיד חכם הלומד לבד הוא בבחינת חוטא משום שבלמוד עצמי מועד הרב לטעויות וכשאדם מלמד תלמידים הם לו כמסננת רעיונות שגויים ומביאים לידי ענווה והימנעות מחטאים.

התלמיד עוזר לרב להעמיק השגתו

מדברי ה'חתם סופר' (ספר הזכרון לרבינו החתם סופר זצ"ל, בנד"מ עמוד קה) נלמד הסבר נוסף בהבנת דברי רש"י, כיצד שאלות התלמיד מקדמות את הרב:

עצמן וכל שכן התלמידים ועל דרך דאמרין רבי לא שנה חייא מנליה הם חוטאים ומחטאים את הרבים ועתידין ליתן הדין ושומר נפשו ירחק מהם".

יובן על דרך שפירשנו שאמר משה לחובב והיית לנו לעיניים, פירושו דהנה לפעמים לא יכול אדם להשיג עומק השגת עצמו, ולא יכול להגיע לאשר הכינו לו למעלה לקבל, כי האור גדול מאוד, והוא כמשל הרוצה להביט אל השמש שעיניו כהות, וצריך לחצוץ בשמשות העשוי מזכוכית להחשיך אור השמש שיכול להנות מאורו, וכל כואבי עינים כן מבדילים ביניהם ולדבר המובט, בעיניים של זכוכית... הנה כי כן יקרא בראיות הרוחניים, על כן אמרו חז"ל מתלמידי יותר מכולם, שלפעמים לא ישיג הרב את האור ההוא כי אם באמצעות התלמיד, אשר הוא לו כעיניים של זכוכית, שאורו של התלמיד הוא גרוע הרבה ומשיגו להשיג קושיה אחת, ועל ידי זה אותה הקושיה צופה הרב ומביט התינוך, ואלולי הקושיה לא השיג התינוך, כי היה ספירי³ הרבה לא יכול להשיגו, על דרך בחשך ה' אור לי.

מסביר ה'חתם סופר' באמצעות "משל הזכוכית הכהה", שלפעמים כשהאור גדול צריך האדם זכוכית שתחשיך לו כדי שיוכל לראות את אור השמש. הנמשל - הרב אשר משופע בהבנות רוחניות פנימיות אינו מסוגל לראות את אורו שלו וזקוק לחציצה המחשיכה קמעא את אורו. אותו תפקיד של חציצה ממלאים התלמידים, דרך השאלות הקטנות שלהם, דרך חוסר ההבנה שלהם הרב מתוודע לדברים עמוקים ונעלמים.

חכם או תלמיד חכם

נסיים עם הסבר הרב יעקב קמינצקי בספרו 'אמת ליעקב'⁴, על ידי ההבנה התהליכית של האידיאה האנושית בשני רבדים, רובד המקרו ורובד המיקרו, ואת הגישה לידע האלוקי:

מרגלא בפומייהו דרבנן לקרות החכם בשם תלמיד חכם, היות שאין ראוי להיקרא חכם רק הבורא לבד, שהוא עצם החכמה ואינו מקבל ומושפע מזולתו. אבל חוץ ממנו, הכל מקבלים ומושפעים מזולתם. וקל וחומר מי ששכלו מורכב בחומר, הוא ילאה תמיד מלהשיג הדבר בשלימות, כי החכמה היא בלתי תכליתית ולא יכילה כי אם הבלתי בעל תכלית, והוא הבורא יתברך ויתעלה, מה שאין כן האדם שהוא בעל תכלית צריך הוא תמיד להשלמת זולתו כמאמרם ז"ל (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, ולכן קראוהו בשם תלמיד חכם.

מסביר הרב קמינצקי שהחוכמה היא אינסופית ורב גונית ולמעלה מלהיות כבולה בגוף האדם, כלומר החוכמה במהותה קיימת בבריאה ולא באדם עצמו. החכם, דהיינו עצם החכמה, הוא הקב"ה לבדו. האדם לעולם יהיה **תלמיד חכם**. רק הקב"ה הוא בעל החוכמה

³ כוונתו מאיר. עיין שמות כד, י.

⁴ הדברים נכתבו על ידו בהקדמה לספרו 'חוות דעת' והובאו על אתר בידי עורך הספר.

ובעל כל ההשגות, ואינו מושפע ומקבל מהזולת, אבל בר אנוש, ששכלו מורכב מחומר, יתייגע תמיד להגיע להשגות שלמות כי החוכמה איננה תכליתית ולכל אדם יש תפיסה חלקית. כלומר, האדם באשר הוא אדם זקוק לעזרה חיצונית כדי להגשים את עצמו, וגם כאשר יש בחזקתו חוכמה, החוכמה היא אלוקית והאדם קונה אותה. ממשיך ה'אמת ליעקב':

ולא לבד שצריך לגדול ממנו, אלא אף לקטן ממנו, כמאמר ומתלמידי יותר מכולם. והטעם, כי כמו בראיה החושית אם ישוטט אדם במבט עיניו למרחוק יוכשל בקל במה שלפניו, כן הוא בראיה השכלית כשמשוטט במבט שכלו למרחוק נכשל בקל במה שלפניו. לכן צריך לתלמיד ששכלו קטן, ששכלו אינו משוטט למרחוק ומרגיש במה שלפניו. ועוד, כי מחמת צמצום שכלו להסביר להתלמיד יראה גם בעצמו במה שלפניו. וגם, מחמת הצמצום יראה ויבין יותר, כי זה דומה לרואה בשפופרת שרואה יותר מחמת צמצום עין הראות מה שלא יכול להביט כל כך בלא השפופרת מחמת פיזור עין הראות.

עצם הפורמט של רב תלמיד מחדד את הבנתו של הרב את הסוגיה

ומכאן ליחסי תלמיד-רב. ה'אמת ליעקב' מסדר את תהליך התרומה של התלמיד לרב בשני שלבים: בשלב הראשון - כל אחד תופס כפי כוחו: הרב שיש לו תפיסה מרובה בתורה רואה באופן מרחבי ולמרחוק ומאבד את ההבנה הבסיסית כי ליבו משוטט במרחבים. לעומתו, התלמיד, שאינו מושפע בידיעות, מבין בתפיסה פשוטית ובסיסית. השלב השני הוא שלב האינטגרציה המתרחש במוחו של הרב: בזמן שהוא מסביר לתלמידו, הוא מצמצם ומתאים את הבנתו לתלמיד וכמו מקבל השקפה חדשה שלא חשב עליה קודם לכן, נוסף על הבנתו הראשונית.

הפצת התורה

גמרא נוספת העוסקת בתרומת התלמיד ללימודו של הרב היא הגמרא במסכת עבודה זרה (ל"ה ע"ב):

דרש רב נחמן בריה דרב חסדא, מאי דכתיב לריח שמניך טובים, למה תלמיד חכם דומה? לצלוחית של פלייטין (שמן אפרסמון)⁵ - מגולה ריחה נודף, מכוסה אין ריחה נודף. ולא עוד, אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו, שנאמר עלמות

⁵ מסכת כלים פ"ל מ"ד.

אהבוך, קרי ביה עלומות. ולא עוד, אלא שמלאך המות אוהבו, שנאמר עלמות אהבוך, קרי ביה על מות. ולא עוד, אלא שנוחל שני עולמות, אחד העולם הזה ואחד העולם הבא, שנאמר עלמות, קרי ביה עולמות.

מסביר רש"י: "מגולה ריחה נודף - והיינו דכתיב שמן תורק שמך כשמגלין אותה ומריקין שמנה", כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך שם. כלומר כשרב מלמד אז הוא למעשה מתפרסם. מהקשר המימרות בגמרא נראה שבאופן זה פונים אליו עוד ועוד אנשים ובכך חוכמתו מתרבה. המהרש"א תמה מדוע מדמים את התלמיד לצלוחית - הרי לפי המשל הוא דומה לשמן?! מסביר מהרש"א:

ויש לומר שדימה גוף התלמיד חכם לצלוחית, והשכל שבו שהוא כח הנשמה לשמן הטוב הדולק בו... וקאמר שאל תחשוב להחזיק תורתך לעצמך שלא ללמדה לאחרים ושתהא אתה נקרא תלמיד חכם ולא אחר דאדרבה קח לך המשל מהצלוחית של פלייטיין כשהוא מריק שמנו לכלי אחר אף הוא ריחו נודף שהוא נתבשם בשמן שהיה בו כבר אבל אם הוא אינו מריק שמנו נשאר הוא מכוסה ואין ריחו של צלוחית נודף. כך הוא תלמיד חכם, אם הוא מריק תורתו ומלמדה לאחרים ריחו נודף ומוסיף בחכמה וכשהוא מכסה תורתו ומחזיק תורתו לעצמו אין מוסיף בחכמה.

מסביר המהרש"א את הדימוי לצלוחית: הגוף הוא הכלי של התלמיד חכם והשכל והתורה שלו הם בבחינת השמן וכידוע בעולם הזה אי אפשר זה בלא זה. וכמו שהצלוחית שכבר ניתבשמה וכששופכים ממנה את השמן מריחים את הריח הטוב בשני הכלים כך גם התלמיד חכם שמפיץ תורתו - גם הוא וגם לומדיו מפיצים את אורו. ממשיך המהרש"א ומבאר את המשך הגמרא כמתחברת לגמרא בתענית:

ואהא קאמר ולא עוד אלא דברים שמכוסים ממנו מתגלים לו. על ידי שמלמדה לאחרים כדאמרינן הרבה למדתי מרבתי ויותר מחברי ויותר מתלמידי... וקאמר ולא עוד אלא וכו'. על פי מה שכתוב בפרק ר"ע אמר ריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא וכו' עד מיד כל אחד ואחד נעשה אוהבו ומסר לו דבר שנאמר לקחת מתנות וגו' ואף המלאך המות מסר לו דבר שנאמר ויתן את הקטרת וגו' הוא שאמר הכא שמי שזכה וזיכה את הרבים כמדדו של משה רבינו ע"ה זוכה גם הוא שאף דברים המכוסין מתגלין לו על ידי

מלאכי השרת כמו שנתגלו למשה ואף מלאך המות נעשה אוהבו כמו למרע"ה כמ"ש.

התלמיד חכם שמלמד ומפיץ ריחו ברבים זוכה להשיג השגות נוספות בזכות התלמידים המצטרפים אליו וזוכה להשיג השגות רוחניות סגוליות אחרות כדוגמת משה רבנו.

הרב כמורה דרך רוחני לחיים וכבוד תורה המתרבה על ידי כך

ה'תוספות' מסביר הסבר שונה לגבי אותם דברים נסתרים שמתגלים לו :

דברים המכוסין ממנו מתגלין לו - פירוש שבני אדם מגלין לו רזיהן לפי שנהנין ממנו עצה ותושיה כמו שמפרש במסכת אבות (פ"ו מ"א).

מסביר התוספות שלבד מההתקדמות הלימודית של הרב כשעוסקים בסוגיות עיוניות יש מימד נוסף ביחסי רב-תלמיד והוא יחסי קירבה נפשית .

מקשה 'אור החמה' (שם בגמרא) על תוספות : "ואין מבואר מה המעליותא שבדבר הזה!!" והסברו :

ואפשר דכל דבר של חשיבות שזה ניתן לתלמיד חכם הוי בזה כבוד התורה וכמו כל ענייני כבוד דאמרינן אין כבוד אלא תורה, והיינו כשמכבדים את התלמיד חכם הוי **כנותינת כבוד לתורה** עצמה ולכך גם פרט זה של גלוי סודות ורזין דדבר כזה הוא ניתן רק לבני אדם מכובדים וממילא דגם פרט זה מוסיף כבוד לתורה.

כלומר מצב זה שאנשים מגלים לו סודותיהם הוא ביטוי לכבוד תורה. ואילו ספר 'עבודה ברורה' (שם על הגמרא) ביאר :

דברי התוספות צ"ע, דמהו המעלה בזה שבני אדם מגלין רזיהן? ואפשר לבאר שיש בזה מעלה גדולה שבני אדם נהנין ממנו עצה ותושיה, **שנראה שיש לו שכל הישר**

ודעת תורה.

כאשר אנשים מכבדים את התלמיד חכם בכלל וכשתלמיד מכבד את רבו בפרט, אז כבוד התורה מתעצם משום שתלמיד חכם הוא מייצג את התורה ('אור חמה'). 'העבודה ברורה' מוסיף נדבך נוסף, שגם תדמיתו של תלמיד חכם חשובה, שכשרואים שמתיעצים עם הרב גם בענייני העולם הזה ולא רק לומדים ממנו תור, אנשים מבחינים שהרב הוא בר סמכא ובעל שכל טוב וישר ולכן יש לחלוק לו כבוד, ומובן שגם לתורה.

הוצאה מן הכח אל הפועל

המהר"ל (חידושי אגדות שם) מסביר את הדימוי של התלמיד חכם בעולם הזה לצלוחית של פלייטון כהוצאה של כח הפוטנציאל אל הפועל הגלוי:

דרש רב נחמן בר יצחק וכו'. פירוש דבר זה, תלמיד חכם שהוא מגולה דהיינו שאינו מעלים תורתו מן אחרים ונושא ונותן בתורה עם אחרים, וגם במעשים שלו עושה חסד וצדקה ושלוש בין הבריות, בזה ריחו נודף לכל אדם. וכמו זה נחשב שהוא נמצא בפעל ולא בכח כאשר ריחו נודף לכל. ולפיכך אמר שכשם שהוא מגולה בשמו ובחכמתו ובמעשים לכל העולם, כך מתגלין לו סודי התורה שאינם נגלים לכל נגלים לו.

התלמיד חכם מוציא תורתו מהכח אל הפועל וממילא במידה כנגד מידה סתרי תורה יוצאים מהכח אל הפועל ומתגלים לו. ממשיך המהר"ל ומבאר:

ואמר כי יותר מזה שמלאך המות אוהב אותו, כי התורה היא למעלה ממדריגת מלאך המות. וזה כי הדבר שהוא מציאות בפעל לגמרי אין כח להעדר שהוא (מן) מלאך המות לשלוט בו.

תורתו בפועל, בשיא היציאה לפועל, ולכך אותו מלאך המוות שמעלים דברים מהבפועל אין שולט בו.

וזה שאמר שנוחל שני עולמים, הוא הטעם אשר אמרנו כי הוא מציאת בפעל כאשר ריחו נודף, והרי הוא מציאות גמור נחשב, וראוי אליו המציאות בעולם הזה ובעולם הבא, וזהו שנוחל שני עולמים, וכל זה כי האדם כמו זה שהוא תלמיד חכם שנחשב מציאות בפעל לגמרי זוכה זה ויש להבין את זה.

המהר"ל מוסיף נדבך נוסף בהבנה שלנו ומסביר שהכוונה ב"מגולה" הוא שתלמיד חכם שמשותף בסברותיו ולומד ומעמיק עם אחרים וגם יש הלימה בין לימודו למעשיו נקרא שריחו נודף. כלומר המהר"ל מסביר שהלימוד לאחרים הוא ביטוי של ההוצאה מן הכח אל הפועל וכשאדם נמצא בפועל ואחוז היטב בחיים, התורה שהיא תורת חיים מתגלה בפניו על כל רזיה וסודותיה, ויתרה מזאת, מלאך המוות שהוא הסמל של ההיעדר, לא שולט עליו כי התורה למעלה ממדרגת מלאך המוות.

שכר הפצת התורה

רש"י מסביר הסבר מפתיע: "מתגלין לו - מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדו".
מקשה בספר 'אור החמה' (שם):

ואין מבואר איך נקשר הדבר עם מה שמלמדן לאחרים האם זהו שכר מצותו במה שמלמד תורה ולמה אין הלומד בעצמו מקבל שכר זה? ואפשר דבאמת למוד תורה צריך דוקא להיות על ידי טורח וחיי צער ושתהיו עמלים בתורה, ולכך נאמר לא בשמים היא שיעזרו לו ללמוד ורק כשהוא מלמד לאחרים שאין יודעים בעצמם ללמוד דאז הוא עושה דבר שהוא מעשה שמים שהרי כך אמר לעיל ג': שהקב"ה מלמד לתינוקות תורה **ולכך זוכה שהטעמים בעצמם רוצים להתגלות אליו.**

אותו רב שמלמד אחרים עושה מעשה שמיים, לכך טעמי תורה מאליהם מתגלים לו. וב'תורת חיים' ביאר:

ולא עוד אלא שדברים המכוסין ממנו מתגלין לו. פירש רש"י ז"ל מעצמן בלי טורח דכיון שמלמד מתורתו לאחרים ותלמידיו מחסרין אותו **לכך חכמתו ותורתו נובעת בקרבו** והולך ומתגבר תמיד לידע תעלומות חכמה יותר מתלמידיו כבאר מים חיים שכל זמן שדולין ממנו תמיד הולך ומתגבר ומתמלא מעצמו מנביעתו.

בניגוד ל'אור החמה' שאומר שבזכות עמלו של הרב מוכרח שהוא יתגדל עם הזמן ויעמיק בתורה, ה'תורת חיים' מסביר שהרב לא מפסיד מהפצת התורה וכנגד מה שנחסר הקב"ה מברכו להיות כמעין נובע המשלים חסרונו.

סיכום

במסכת תענית (ז' ע"א) ובמסכת עבודה זרה (ל"ה ע"ב) אנו מוצאים שהקשר בין רב לתלמיד הוא הרבה יותר משמעותי עבור הרב, משאר הקשרים המובילים להשגת התורה, ולמעשה הכי משמעותי שבהם.

רבי חנינא טורף את הקלפים ומשנה לנו לגמרי את תפיסת המציאות באומרו שלמד מתלמידיו יותר מכולם. המפרשים מסבירים את האמרה התמוהה הנ"ל בכך שמבארים את חשיבותן של השאלות: התלמידים מרבים בשאלת שאלות, דבר שמועיל לא רק לחידוד הבנתו של הרב אלא גם מונע הליכה עיוורת אחר שיכלו וגאוותו, וממילא טעויות בפסיקת הלכה. מובן שאין לזלזל בשכל של תלמיד חכם שהתייגע בתורה אומנם דווקא מכיוון שהרב משופע בהשגות, מרוב חוכמה ורוחניות אין הוא מסוגל לראות מה שנמצא בקרבם ולכן זקוק הוא דווקא לשאלות פשטניות שיצמצמו ויפרקו את הבנתו ודרך הצמצום יתאפשר לו להשיג הבנות נעלמות ועמוקות שקודם לכן היו גדולות ומורכבות מידי.

רב נחמן ממשיך את חשיבות הפצת התורה באמצעות משל הצלוחית של פלייטון, שאם הצלוחית גלויה מריחים אותה ואם היא מכוסה לאו, ויתרה מזאת שדברים נסתרים מתגלים לרב באמצעות הפצת התורה. המפרשים מסבירים את המשל בכך שברגע שאדם

מלמד תורה הוא מתפרסם ועם ריבוי הפניות מתרבה גם חוכמתו, וכמו שבושם ככל שמזיזים אותו מריחים אותו יותר כך גם תלמיד חכם, ככל שמרבים להיעזר בו כך אורו וחכמתו מופצים יותר. הפצת התורה על ידי הרב נעשית לא רק על ידי לימוד תורה פרונטלי אלא גם בעניינים שבנפש, אנשים רואים שהרב הוא בעל שכל טוב וישר ומתייעצים איתו בענייניהם האישיים ובכך גם כבוד התורה מתעצם וגם הרב מחכים בענייני העולם הזה. לאמיתו של דבר, הלימוד לאחרים הוא הוצאה מן הכח אל הפועל. כאשר רב משתף סברותיו ויש הלימה בין מעשיו ללימודו הוא נאחז חזק בחיים והתורה שהיא תורת חיים מתגלה לאדם הראוי לה, הן בזכות עמלו והן בזכות סייעתא דשמיא.